

Саобраћајни факултет, Београд
Катедра за друмски и градски транспорт

Изводи из изабраних предавања из предмета ОЈГТП:

02 – Градови и системи ЈГТП

Припремили:

Проф. др Снежана Филиповић, дипл. инж.
Предраг Живановић, дипл. инж, асист. припр.
Станко Бајчетић, дипл. инж.
Београд, 2008. године

ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ: ЈГТП, СТП

• *Предмет изучавања:*

Системи транспорта путника, Систем ЈГТП, њихова структура, функционисање, управљање

• *Циљеви:*

- Стицање знања и информација о тим системима и методама за њихово планирање пројектовање и управљање
- Методе: Системске науке, Теорија управљања, Теорије поузданости, Математичке статистике, Операционих истраживања и сл.

ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА, ГРАДОВИ

1. Пораст броја становника:

Експоненцијалан пораст становника:

Год	70.	75.	80.	85.	90.	95.	2000.	2020.
Бр ст (млрд)	3.7 (2.6)	4.1	4.5	4.9	5.5	5.9	6.2 (4.9)	7.2

Неразвијени свет

Савремена цивилизација је цивилизација градова:

- Сваки 6. становник живи у градовима већим од 1 милион становника,
- Сваки 3. становник у градовима већим од 500.000 становника
- Сваки 4. становник у граду већем од 100.000 становника

ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА, ГРАДОВИ

Градско становништво у земљама света

Country	Population, mln.	% of urban population			Area, '000 km ²	Density of population, '000 people per '000 km ²
		1990	1999	2000		
1	2	3	4	5	6	7
Australia	19	85	85	85	7741	2,45
Austria	8	65	65	65	84	95,23
Byelorussia	10	67	70	70	208	48,08
Belgium	10	97	97	97	30,5	327
Great Britain	60	89	89	90	243	246,91

ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА, ГРАДОВИ

Градско становништво у земљама света

Germany	82	85	87	88	357	229,69
Spain	39	75	77	78	506	77,07
Italy	58	67	67	67	301	192,69
Canada	31	77	77	77	9971	3,11
Mexico	98	73	74	74	1958	50,05
Netherlands	16	89	89	89	42	380,95
Poland	39	62	65	66	323	120,74
Russia	145	74	73	73	17075	8,49
USA	282	75	77	77	9629	29,29
Ukraine	50	67	68	68	604	82,78
Finland	5	61	67	67	338	14,79
France	59	74	75	76	552	106,88
Czech. Rep.	10	75	75	75	79	126,58
Sweden	9	83	83	83	450	20,00
Japan	127	77	79	79	378	335,99

ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА, ГРАДОВИ

• Европа (свет): број градова већих од 100.000

<i>Година</i>	1700.	1900.	1970.	
<i>Бр градова</i>	10 (40)	147 (299)	567 (1847)	

• Карактеристике градова: Концентрација становања, просторно ширење, настанак мегаполиса

ТРЕНДОВИ РАЗВОЈА, ГРАДОВИ

- Градови – мегаполиси (Извор MIT, Study: Mobility 2001.)

1950.		1975.		2000.		2015.	
Град	Бр ст(млн)	Град	Бр ст(млн)	Град	Бр ст(млн)	Град	Бр ст(млн)
1		5		19		23	
Њујорк	12.3	Токио	19.8	ГуанЧоу	35.0	ГуанЧоу	---
		Њујорк	15.9	Токио	26.4	Токио	26.4
		Шангај	11.4	Мексико	18.1	Бомбај	26.1
		Мексико С	11.2	Бомбај	18.1	Лагос	23.1
		Сао Паоло	10.0	Сао Паоло	17.8	Дака	21.1
				Њујорк	16.6	Сао Паоло	20.4
				Лагос	13.4	Карачи	19.2
				Л.А	13.1	Каиро	13.8
				Пекинг	10.8	Тјанњин	10.7
				Рио де Ж.	10.6	Хајдарабад	10.5
				Каиро	10.6	Банкок	10.1

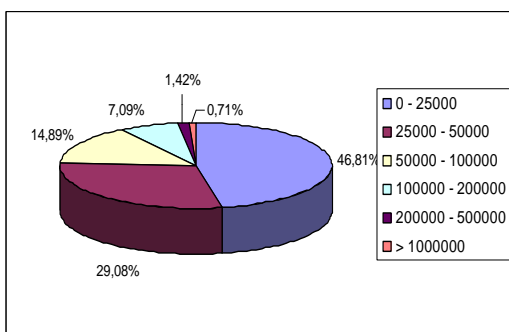
ГРАДОВИ: СРБИЈА 2001.

- Градови Србије по попису из 2001.(без КИМ)

НАЗИВ	БРОЈ СТАНОВНИКА (2002.)	ПОРАСТ БРОЈА СТАНОВНИКА (1991-2002)	ПОВРШИНА (km ²)	ГУСТИНА (на km ²)	БРОЈ ЗАПОСЛЕНИХ (на 1000)	ЗАРАДА ПО ЗАПОСЛЕНОМ
Београд	1 576 124	23 973	3 222	489,18	384,3	22 025
Нови Сад	299 294	38 173	699	428,17	456,4	21 745
Ниш	250 518	5 336	597	419,63	317,7	15 310
Крагујевац	175 802	- 941	835	210,54	308,1	15 446
Суботица	148 401	6	1 007	147,37	316,8	17 060
Зрењанин	132 051	- 2 201	1 326	99,59	249,7	17 859
Крушевац	131 368	- 2 543	854	153,83	242,2	14 839
Краљево	121 707	- 1 280	1 529	79,60	282,8	15 658
Чачак	117 072	1 671	636	184,08	265,6	13 502
Смедерево	109 809	- 959	481	228,29	275,6	20 203
Ваљево	96 761	231	905	106,92	332,6	13 960
Врање	87 288	1 697	860	101,50	280,4	13 758
Ужице	83 022	719	667	124,47	309,4	16 965
Јагодина	70 894	- 2 902	470	150,84	470,6	13 789

ГРАДОВИ: СРБИЈА 2002.

Структура општина у Србији према броју становника (без КИМ)

Становника	Број општина	процент
0 - 25000	66	46,81
25000 - 50000	41	29,08
50000 - 100000	21	14,89
100000 - 200000	10	7,09
200000 - 500000	2	1,42
> 1000000	1	0,71
	141	100,00

ГРАД КАО СИСТЕМ. ЦИЉЕВИ

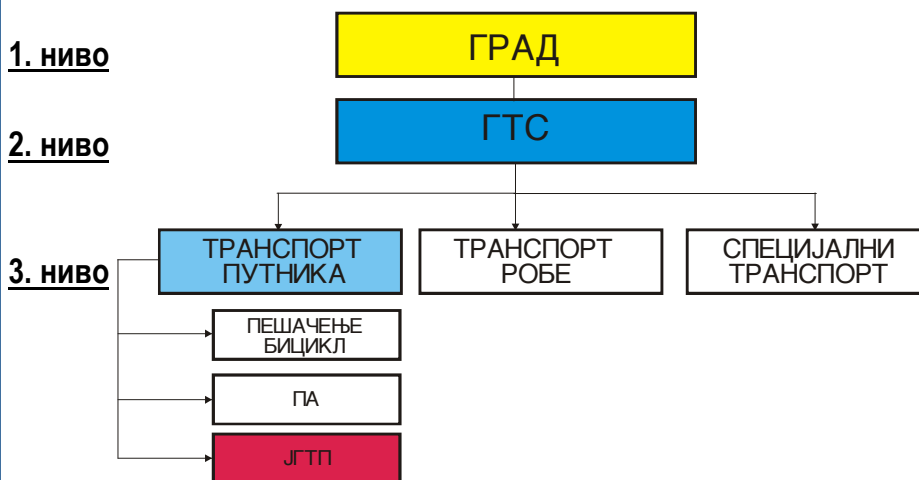
- Град је организацијско-технолошки систем
- Циљ града је да задовољи потребе становника на оптимални начин.
- Потребе становника: снабдевање водом, енергијом, становање, култура, чистоћа, и задовољење потреба за транспортом (мобилност)
- Оптималан начин:
 - Задовољење потреба одређеног нивоа квалитета.
 - Минимални утросак ресурса (простор, енергија, људски рад).
 - Максимална ефикасност и ефективност (производна, трошковна).
 - Минимално загађење околине (enviromental frendly).

ГРАДОВИ И ТРАНСПОРТНИ ПОДСИСТЕМИ

- ГРАДОВИ ИМАЈУ РАЗЛИЧИТЕ ПОДСИСТЕМЕ водоснабдевање, снабдевање енергијом, итд., и подистем **ГРАДСКОГ ТРАНСПОРТА - ГТС**)
- **ГТС** има своје подсистеме у које спада и ЈГТП
- Место ГТС и ЈГТП у систему града приказани су на блок дијаграму:
 1. **НИВО** : **Град**
 2. **НИВО**: **Градски транспортни систем (ГТС)**
 3. **НИВО**: **Подсистеми транспорта путника:**
Пешачки саобраћај, ПА, ЈГТП

ГРАДОВИ И ТРАНСПОРТНИ ПОДСИСТЕМИ

ГТС и ЈГТП у систему града:

УТИЦАЈ ГТС И ЈГТП НА ГРАДОВЕ

Утицај ГТС на градове:

1. Локација градова
2. Просторна организација града
3. Структура градова

1. Локација градова:

- Први градови (стари): настајали су тамо где је технологија транспорта (капацитети, брзина, цена) омогућавала реализацију потреба за мобилношћу.
- Настајали су на обалама мора, река - водни транспорт, раскрсница путева - друмски и градски транспорт
- Стари градови: Александрија, Картагина: 700.000 ст,
Рим, Константинопољ: 1.000.000 ст,

УТИЦАЈ ГТС И ЈГТП НА ГРАДОВЕ

Просторна организација

• ГОЉЦ: Закон просторне самоорганизације града

Сви градови формирану су просторно, у зависности од технологије транспорта, на основу временске доступности од $t_d = 30 \text{ min}$

1. Технологија: Пешачење

$$t_d = 30 \text{ min} \quad V_{\text{peš}} = 4 - 5 \text{ km/h} \quad R_{\text{max}} = 2.0 - 2.5 \text{ km}$$
$$F = R_{\text{max}}^2 \cdot P_i = 12.6 - 19.6 \text{ km}^2$$

2. Технологија: Коњска вуча

$$t_d = 30 \text{ min} \quad V = 8 \text{ km/h} \quad R_{\text{max}} = 0.5 \cdot 8 = 4 \text{ km}$$
$$F = R_{\text{max}}^2 \cdot P_i = 50 - 60 \text{ km}^2$$

УТИЦАЈ ГТС И ЈГТП НА ГРАДОВЕ

Просторна организација

3. Технологија: Трамваји

$$t_d = 30 \text{ min} \quad V = 16 \text{ km/h} \quad R_{\max} = 0.5 \cdot 16 = 8 \text{ km}$$
$$F = R_{\max}^2 \cdot P_i = 200 - 250 \text{ km}^2$$

4. Технологија: Брзи шински системи (ЛШС, МЕТРО)

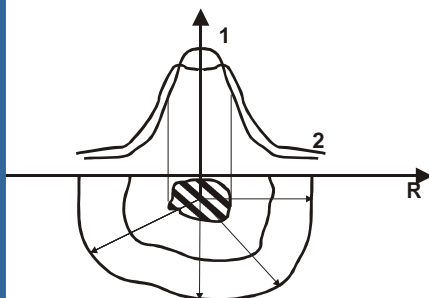
$$t_d = 30 \text{ min} \quad V = 30 - 40 \text{ km/h} \quad R_{\max} = 15 - 20 \text{ km}$$
$$F = R_{\max}^2 \cdot P_i = 700 - 1250 \text{ km}^2$$

t_d = константа просторне смоорганизације града

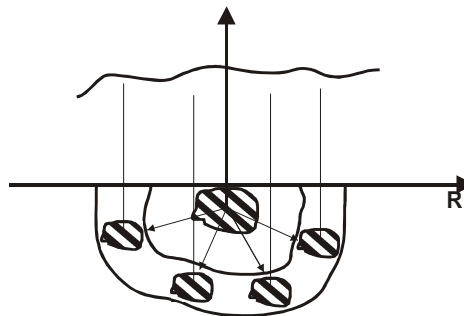
СТРУКТУРА ГРАДОВА

- Структура градова се мењала од **моноцентричних** ка **полицентричним** градовима са тенденцијом даљег ширења.
- Густина градова се такође мењала од **високе густине** у централног градској зони (слика 1а.), ка готово **равномерној** расподели по градским појасевима (слика 1б.).

слика а.

слика б.

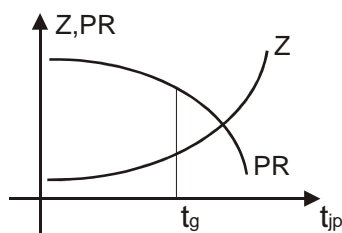

ЗНАЧАЈ СИСТЕМА ЈГТП ЗА ГРАДОВЕ

- (7-8)% дневног фонда времена проведе се у превозу
 - Мобилност расте са квадратом радијуса града
1. ЈГТП обави (20-60)% транспортних кретања
 2. ЈГТП је логистичка подршка у простору и времену свим основним (производним и услужним), и осталим процесима (култура, рекреација и сл.)
ЈГТП обезбеђује да се људски ресурси нађу
"...на правом месту у правом тренутку времена..."

ЗНАЧАЈ СИСТЕМА ЈГТП ЗА ГРАДОВЕ

3. Утичу на ефекте рада преко транспортног замора (слика 2.)

4. Системи ЈГТП су и значајни пословни ТС
(ангажују значајне ресурсе: објекта, возила, људски ресурси, енергија финансије)
5. Утичу на околину
(бука, издувни гасови, отпадне материје)

ЗАХТЕВИ ГРАДА ПРЕМА СИСТЕМУ ЈГТП

1. Обим и квалитет услуге
 - 1.1. Капацитет усклађен са захтевима
 - 1.2. Безбедност
 - 1.3. Време - брзина путовања
 - 1.4. Комфор (у возилу и на станицама)
2. Урбанистичко – еколошки захтеви
3. Максимизација ефикасности и ефективности
(производне и трошковне и економске)